

Milli Azərbaycan Tarihi Müzesində Ünlü Petrol İşçiləri Süleyman Vəzirov və İsmayıl Hüseynova Ait Hatırlatıcı Materyallar

Emin MELİKOV*

Özet

Azərbaycan Milli Tarih Müzesi 1920 yılında kurulmuştur. Müze kurulduğu ilk günden itibaren kendisinde Azərbaycan tarihini aksettiren materyalların toplanması işi ile meşgul olmuş, aynı zamanda Azərbaycanda ilk bilimsel araştırma müessesesi olmuştur. 2008 yılı 8 Mayıs'ta Milli Azərbaycan Tarihi Müzesinin direktörü Akademisyen Naile Hanım Velihanlı'nın yönetimi ile yeni fuar açılmıştır. Makalede Azərbaycan petrol sanayisi tarihinde önemli işler yapmış olan Süleyman Vəzirov ve İsmayıl Hüseynova ait Milli Azərbaycan Tarihi Müzesinde muhafıza edilen materyallar araştırılarak gözler önüne serilmiştir. **Anahtar Sözcükler:** Milli Azərbaycan Tarihi Müzesi, petrol sanayisi, Süleyman Vəzirov, İsmayıl Hüseynova.

The Memorial Materials of Famous Oilmen Suleyman Vezirov and Ismayil Huseynov in National Historical Museum of Azerbaijan

Abstract

National Historical Museum of Azerbaijan was established in year 1920. Museum has been engaged with the work that gathering of the materials which show the Azerbaijan history from the day established, and also has been the first scientific investigation institution in Azerbaijan. A new exposition was opened in the 8th May of 2008 under the guidance of academician Ms. Naile Velikhanli, who was the director of the National Historical Museum of Azerbaijan. In the article materials that guarded in the National Historical Museum of Azerbaijan are revealed about Süleyman Vəzirov and Ismayil Huseynov who have done important works in the oil-industry history.

Key Words: National Historical Museum of Azerbaijan, oil industry, Suleyman Vezirov, Ismayil Huseynova.

Süleyman Vəzirov

Milli Azərbaycan Tarihi Müzesində Süleyman Azad oğlu Vəzirova ait materyallar korunuyor. Süleyman Azad oğlu Vəzirov 18 Kasım 1910 tarihinde Şuşa şəhrinde doğmuştur. Süleyman Vəzirovun petrol mütehassısı gibi yetişmesinde ünlü petrol uzmanı Fetulla Rüstembeyovun büyük etkisi olmuştur. "Azerneft" in büyük mühendisi olan F. Rüstembeyov Süleyman Vəzirovu "İliç buhtası" madeninde işe almakla onun iş faaliyetini belirtmiştir.

Müzedə "İliç buhtası" neft madenlerinde Süleyman Vəzirovun olduğu resim muhafaza ediliyor. Resim 1924 yılında çekilmiştir. Bu zaman o, petrol madeninde depoların bakıcısı vazifesinde çalışıyordu. Diğer resimde Süleyman Vəzirov petrol çıxarma sahasında tasvir

* Doktora Öğrencisi, Azərbaycan Milli Bilimler Akademisi. eminmelik@box.az

olunuyor. Resim 1925 yılında “İliç buhtası” petrol madeninde çekilmiştir. Petrol uzmanı işçi elbisesinde tasvir olunuyor.

1932 yılında Süleyman Vezirov Baküde Politeknik Enstitüsünü mühendis ihtisası üzere bitirmiştir. Pirallahı adasında petrol madenlerinde işe alınmıştır. Petrol uzmanının burada deniz derinliğindeki petrol sahalarının tayininde büyük etkisi olmuştur ve adada deniz temellerinin kurulmasında büyük özen göstermiştir. 1940 yılında Süleyman Vezirov üretimin daha da iyi oluşturulmasında, yeni teknolojinin fiiliyata geçirilmesinde, iş verimliliğinin artırılmasında gösterdiği başarılarından dolayı “Azerbaycan SSC-in petrol ustası” ismine layık görülmüştür. Bu olay müze materyallerinde tasvir olunuyor. Muhafaza olunan resimde Süleyman Vezirov petrol ustası kimliğini alırken tasvir olunuyor.

1942 yılında Süleyman Vezirov “Azerneftkombinata” reis olarak atanmıştır. Buna bağlı o, 1944 yılında “Sosialist Emeyi Kahramanı” adına layık görülmüştür. Süleyman Vezirovun Türkmenistanda çalıştığı zaman en zengin petrol kaynağı Nebit dağın keşfinde önemli etkisi olmuştur. Müzede muhafaza olunan resimde Süleyman Vezirov çalışma odasında tasvir olunuyor. Bu zaman o, “Türkmenneft” birliğinin reisi olarak çalışmıştır. Resim 1951 yılında Nebit dağda çekilmiştir.

Diğer resimde Türkmenistan parti hükümet temsilci üyeleri Moskovada tasvir olunuyor. Resimde Süleyman Vezirov 2. sırada soldan ikinci tasvir olunmuştur. O devirde tuttuğu vazife ile ilgili olarak petrol uzmanı sık-sık Moskovada toplantılara davet ediliyordu. Süleyman Vezirov Çinde ve Suriye’de daha iyi tanınıyordu, onun tecrübelerinden geniş istifade ediliyordu. Müzede korunan resim 1952 yılında Çinde çekilmiştir. Resimde Süleyman Vezirovla beraber diğer ünlü alimimiz Sabit Orucov da tasvir olunuyor. Onun Çinde olduğu zamanı gösteren diğer resimde SSC-nin BA-nin muhabir üyesi jeoloq M.F.Miçnin de tasvir olunuyor. Onun uyguladığı kazmada yeni metot Çinli iş arkadaşları tarafından yüksek değerlendirilmiş ve burada uygulanması için işler görülmüştür. Süleyman Vezirov devlet seviyesinde toplantılarda iştirak etmiş ve böyle olaylar müze materyallerinde de gözükmüyor.

1957 yılında Afganistan şahı Muhammed Zahir Bakü’de seyahatta iken Süleyman Vezirovla beraber petrol üretimi ile ilgili görüş geçirmiştir. Bu müzede korunan resimde de tasvir olunuyor. Resimde S.Vezirovla beraber sağda Afganistan şahı Mehemmed Zahir de var. Diğer resimde N.S.Hruşşovun yönettiği parti-hükümeti temsil eden üyeler Almanya’da seferi tasvir olunuyor. Temsilcilerin içinde Süleyman Vezirov da iştirak etmiş, o, soldan ikinci tasvir olunuyor. Seyahat 1959 yılında 29 Mayıs’tan 4 Haziran’a kadar olmuştur. Baküde petrol sanayesi sahasında kazanılan başarılar yurtdışından gelen temsilcilerin dikkatini çekmiştir. Mısır’dan gelen misafirlerin Neft Taşları’nda olduğu görülmektedir. Bu olayı tasvir eden resim müzede korunuyor. Resimde Süleyman Vezirovla beraber Mısır sanayelerinin temsilciler tasvir

olunuyor. Süleyman Vezirovun başta olmakla Mısır temsilcileri Bakü şehri ile yakından tanışmışlar. Diğer resimde Mısır temsilcilerinin Bakü petrol üretimi fabrikasında oldukları tasvir olunuyor.

Müze Süleyman Vezirova ait “Tebrik mektupları”da muhafıza olunuyor. Bunlardan biri SSCB Petrol ve Gaz Sanayisi ETC-nin Merkezi İdare Kurumunun Süleyman Vezirova doğumunun 50. yılı münasebetiyle gönderilmiştir. “Tebrik mektubunda ” yazılıyor ki, petrol uzmanı hayatını petrol sanayisinin gelişmesine harcamış ve bununla birlikte yeni metotlarında Sovyetler Birliğinde petrol üretiminin çoğaltılmasında büyük etkisi olmuştur. Diğer tebrik mektubunu Çekoslavakiya Halk Cumhuriyetinin Petrol Sanayisi Bakanı Süleyman Vezirova yazmıştır. Mektubun yüz hissesinde yazı İngilizcedir. Mektubta ilk önce Süleyman Vezirovun yeni yılı tebrik ediliyor, ona olduğu vazifede başarılar dileniyor. Diğer tebrik mektubu Petrol Sanayesi Bakanlığının heyeti tarafından gönderilmiştir. Mektup Süleyman Vezirovun 60 yaş münasebeti ile yazılmıştır. Burada şöyle yazılıyor: Süleyman Vezirovun sıkı çalışması sahasında savaştan sonraki devirde petrol sanayesi tekrar kurulmuş ve onun önderlik ettiği devirde Azerbaycan Sovyetler Birliği mekanında ileride gelen sıralarda olmuştur.

Müze materyallarının içerisinde Süleyman Vezirovun Suriyada olduğu zamanı belirten resimler daha çoktur. 1968 yılında Süleyman Vezirov Suriyada olduğu zaman burada Cumhurbaşkanı Nureddin Elataşla görüşmüştür. Bu olayı gösteren resim müzede korunuyor. Resim 1968 yılında Demeşkte Cumhurbaşkanı'nın ikametinde çekilmiştir. Diğer resimde Süleyman Vezirovla birlikte Suriya petrol işçileri tasvir olunuyor .Süleyman Vezirov Suriya petrol işçileri ile geçirdiği görüşte bütün Sovyetler Birliyiine ait olan petrol sanayisinin hakkında malumat vermiştir. Bu görüşte Suriya için Baküde petrol mutahassıslarının hazırlanması meselesi de müzakere edilmiştir. Diğer resimde Süleyman Vezirov Suriyada dikiş fabrikasının açılışı zamanı tasvir olunuyor. Diğer resimde Süleyman Vezirov aynı dikiş fabrikasının bir bölümünde tasvir olunuyor. Diğer resimde Azerbaycan aydınlarının temsilci heyetinin Suriyada olduğu zaman tasvir olunuyor. Resimde Süleyman Vezirov Resul Rza ve C.Hacıyev de tasvir olunuyor. Resim 1938 yılında Demeşkte çekilmiştir.

Müze materyalları içerisinde özel önemi olan diplomalar da çoğunluktadır. 28 Ekim 1970 yılında Süleyman Vezirov Petrol Sanayesi Bakanlığı petrol ve kimya sanayesi işçilerinin İşçi Sendikasının merkezi heyetinin kararı ile petrol sanayisinin gelişmesindeki özel hizmetlerinden dolayı ve doğumunun 60 yılı münasebeti ile “Fahri Neftçi” adına layık görülmüştür.

“Fahri Neftçi” diploması müzede muhafıza olunuyor. Diploma ile birlikte “Fehri Neftçi döş nişanı” da müzede korunuyor. Nişanın üzerinde petrol üretilen saha tasvir olunuyor. Diğer 427 numaralı diploma Azerbaycan SSC-inin Ali Sovyeti Riyaset Heyeti tarafından Süleyman

Vezirova verilmiştir. Diplomam 17 Kasım 1971 yılında Cümhuriyet halk üretim üsulunun gelişmesindeki hizmetinde faal içtimai siyasi işinden dolayı ve doğumunun 60 yılı münasebeti ile verilmiştir.

Süleyman Vezirova ait hatırlatıcı materyallardan biri de bıçaktır. Bıçak açılıp kapatılabilir ve desteyi plastiktir. Bitkiler alemi süsü ve aslan başı tasviri ile bezetilmiştir. Diğer materyal çakmaktır. Çakmak metaldendir ve gümüşü renktedir. Diğer hatırlatıcı materyal portsigaradır. Portsigara metaldendir, gümüşü renktedir. Kapağının üstünde Praga sözü yazılmış ve bu şehrin görüntüsünün tasviri vardır. Diğer hatırlatıcı materyal müştüktür. Müştük kehrabadandır, altın tozlu kaplamalı gül leçeği ile bezedilmiştir. Diğer hatırlatıcı materyal kalemdir. Kalem metaldendir, gümüşü renktedir ve 4 renkte mürekkebi var.

Süleyman Vezirov petrol kuyularında işe başlayarak SSCB-de petrol işinin temelini yüksek ihtisaslı sistemini oluşturmuş ve büyük iftihar edilecek hayat yaşamıştır. 1973 yılında Bakü şehrinde vefat etmiştir.

İsrafil Hüseyinov

Milli Azerbaycan Tarihi Müzesinde ünlü neftçi İsrafil Hüseyinova ait materyaller korunuyor. İ. Hüseyinov 1932 yılında Batı Azerbaycanın Mehri ilçesinde doğmuştur. 1957 yılında İ. Hüseyinov petrol ile ilgili orta derceli ihtisas tahsili yapılan okulu bitirdikten sonra Neft Taşlarına atanmakla gönderilmiş, burada kazmaçı yardımcısı gibi işe başlamıştır. 1949 yılından sonra Neft Taşlarında kuyuların kazılmasında özül çabaları olan İ. Hüseyinov "Deniz kartalı" lakabını almıştır.

Müze materyallerinde onun Neft Taşlarında olduğunu tasvir eden fotoğraflar çoğunluktadır. Bunlardan birinde İ. Hüseyinov Neft Taşlarında estakada üzerinde çalışma elbisesinde tasvir olunuyor. Diğer resimde İ. Hüseyinov Neft Taşlarına helikopterden inerken tasvir olunuyor. Neft Taşlarına petrol işçileri helikopterle götürülüp getiriliyordu. Diğer resimde İ. Hüseyinov Ümummilli lider Haydar Aliyevle birlikte Neft Taşlarında tasvir olunuyor. Resim 1980 yılında çekilmiştir. 1969 yılında İ. Hüseyinov Bakü Şehir Sovyetine milletvekili seçilmiştir.

Milletvekili kimliği müze materyali gibi muhafaza olunuyor. 1970 yılına kadar İ. Hüseyinovun kazdığı kuyuların ortalama derinliği 12000 metreydi. Bu da petrol üretiminin artmasına yardım etdi. 1977 yılında kazılmış 1531 numaralı petrol kuyusu o zamanın en büyük başarısıydı. Kuyu 2000 metreye kadar derinlikte kazılmıştır. Bu sebepten dolayı SSCB Ali Sovyetinin Riyaset Heyeti 12 Mayıs 1977 yılı fermanı ile İ. Hüseyinov Sosyalist Emeyi Kahramanı adına layık görülmüştür. Müzede İ. Hüseyinova Sosyalist Emeyi Kahramanı adı verilmesi hakkında ferman korunuyor. Ferman 12 Mayıs 1977 yılında Moskovada ona takdim edilmiştir.

Sosyalist Emeyi Kahramanı adının almasını tasdik eden vesika müzede korunuyor. Vesikanın numarası №: 032086'dır. 1977 yılında İ.Hüseynov Lenin madalyası almıştır. Madalyanın kitabçası müzede muhafıza olunuyor. Kitabçanın numarası №812143-dür. 1978 yılında Hazar Deniz Petrol Birliyinin "5 Yılın Deniz Fenerleri raport veriyor" divar gazetesinden malum oluyor ki, İ.Hüseynovun birliyi 1977 yılında derinliyi 4800 metre ve büyük meyilliyeye malik olan 4 numaralı kuyunu kazmaya başlarken yıllık tahmini yılın sonuna kadar hayata geçirilmek hakkında üzerine görev almış ve bunu zamanından önce 22 Kasım'da bitirmişler. Petrol üretimi işinde kazandığı başarılar onun SSCB-de ünlü olmasına sebep olmuştur.

Müzede korunan fotoğrafta İ.Hüseynov SSCB Sivil Muahfıza Kurumunun reisi Y.Jukovla birlikte tasvir olunuyor. Diğer resimde İ.Hüseynov Rusiyanın Nijni-Novgorod şehrinde çocuk evinde tasvir olunuyor. Resimde onunla birlikte çocuk evinin çocukları da yer alıyor. Haydar Aliyevin Cümhuriyetimize başkanlık ettiği devirde (1969-1982) Azerbaycan Deniz Şelfine (Kara parçasının su altında kalan 200 metre derinliğe kadar olan devamı) petrol yataklarının kullanılmasında, önder tecrübenin öğrenilmesinde Azerbaycan Sovyetler Birliği mekanının laboratuvarı ismi veriliyordu. Bu işin oluşturulmasında İ.Hüseynovun da etkisi büyük olmuştur. Bunu biz müze materyallerinde açık görüyoruz. Müzede mahafıza edilen İ.Hüseynov çalışma odasında tasvir olunuyor. Bu zaman o Neft Taşlarında İşçi Sendikasının başkanı vazifesinde çalışmıştır. Diğer fotoğrafta İ.Hüseynov Moskovada SSCB İşçi Sendikasının XXVII Toplantısı zamanı tasvir olunuyor. Toplantı 10 Mayıs 1982 tarihinde Moskovada olmuştur. Diğer fotoğrafta İ.Hüseynov Toplantıda konuşma zamanı tasvir olunuyor. 1980 yılında Güneşli yatağının kullanıma verilmesinde İ.Hüseynovun hizmetleri büyüktür. 1980 yılında Güneşli yatağının ilk sahasından 1 günde 700 ton petrol fıskırdı. Bununla ilgili olarak İ.Hüseynov söyledi ki, petrol işçilerinde zengin ufuk söylenen bir anlayış var, ona ulaşmak kolay değildir. Deniz acımasızcasına mukavemet ediyor. Amma biz devletimizin jübilesi için yeni kuyuların kazılmasını bitirmiştir. Bununla da halkımıza saadetli ve zengin hayatımızın ufkunu açmışız. İ. Hüseynov Azerbaycan petrol işçilerini de yabancı devletlerde layıkli temsil etmiştir. Bunu müze materyallerinde de açık göre biliriz. Onun Mısırdaki olduğunu tasvir eden fotoğraf müzede korunuyor. İ. Hüseynov o zaman Mısırın Cümhuriyet günü münasebeti ile orda iştirak etmiştir. Diğer resimde İ. Hüseynov Fransada olduğu zaman tasvir olunuyor. İ.Hüseynov 1975 tarihinde Arkadaşlık ve Beraberlik temsilci heyetinin içinde oraya getmiştir. Diğer fotoğrafta Fransa'da II Dünya Savaşı yıllarında gerillaların hürmetine koyulmuş anıtın yanında tasvir olunmuştur. 1976 yılında İ.Hüseynov Azerbaycan temsilci heyetinin içinde İsveçin Volvo araba fabrikasında olduğu zaman programda düşünülmemiş Basın Toplantısı yapmıştır. Onun medya işçilerinin sorularına cevap vermesi gazetecilerin şaşırmasına sebep

olmuştur. Gazetecilerden biri ona Sayın Hüseyinov siz çok ince, akıllı, siyasetçi ve çok hissiyatlı iqtisatçısınız söylemişti. Ünlü petrol uzamanının çalışması SSCB başkanlığı tarafından layıkınca kıymetlendirilmiştir.

1976 yılında SSCB başkanı L. Brejnev ona teşekkür mektubu göndermiştir. Teşekkür mektubu müzede muhafaza olunuyor. Mektupta yazılıyor ki, petrol üretimiz sahasında yaptığı başarılarından dolayı İ. Hüseyinov tebrik ediliyor ve ona başarılar dileniyor. Müzede muhafaza olunan davat mektubun da özel yeri vardır. Davat mektubunda İ. Hüseyinov SSCB Petrol ve Gaz Sanayesinin İşçi Sendikasının II. Toplantısında iştirak etmek için ona gönderilmiştir. Davat mektubu 27 Ocak 1982 tarihinde ona gönderilmiştir. Müze materyalleri içerisinde hatırlatıcı eşya gibi İ. Hüseyinova ait optik gözlük ve sigara tabağı muhafaza ediliyor. 31 Mayıs 1985 tarihinde İ. Hüseyinov İş Gazisi madalyası ile telif edilmiştir. İş Gazisi madalyasının vesikası müzede muhafaza olunuyor. 1986 yılında İ. Hüseyinov Baküde vefat etmiştir.

Sonuç

Milli Azerbaycan Tarihi Müzesinin En Yeni Tarih sektöründe bulunan Süleyman Vezirov ve İsmail Hüseyinova ait hatırlatıcı materyallerin öğrenilmesi önemli role maliktir. Her iki petrol işçisi Azerbaycan Petrol Sanayesinin görkemli işçileri olmuşlar. Milli Azerbaycan Tarihi Müzesinin panoları bu görkemli petrol işçilerini halka tanıtmakla öz vazifesini ve Petrol Sanayesinin tebliğini hayata geçiriyor. Bununlada Azerbaycan Petrol Sanayesinin inkişaf merheleleri müze panolarında yabancı ve yerli halk arasında önemle karşılanır. Müze öz vazifesini layıkınca hayata geçiriyor.

Kaynakça

1. Milli Azerbaycan Tarihi Müzesi, En Yeni Tarih bölümü.
2. Milli Azerbaycan Tarihi Müzesi, Senetli kaynaklar bölümü.
3. Milli Azerbaycan Tarihi Müzesi, Numizmatika bölümü.
4. Elmin Gızıl Fondu, Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi 60, Bakü 2004
5. Deniz, petrol, insanlar. Bakü 1999.
6. Katibli M. Hazarı fethedenler. Bakü 1966.
7. Aliyev C. Azerbaycan petrol sanayesi inkişafı tarihinden. Bakü 1960.
8. Aliyev E. Sovyet hakimiyeti yıllarında Azerbaycan petrol sanayesinin inkişafı. Bakü 1957.
9. "Vişka" gazetesi 7 Mart 1970.
10. "Komunist" gazetesi 5 Şubat 1973.